

فرهنگ نماز

و کارکردهای ارتباطی آن

مؤلفین:

محسن شهیدی زنوزی

سجاد حاجی پارام

احمد رضا کشفی بناب

احمد امانی

علی رضائی تاش احمدی

عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ نماز و کارکردهای ارتباطی آن مولفین محسن شهیدی زنوزی... (و دیگران).
مشخصات نشر	تبریز: انتشارات پژوهشهای دانشگاه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	ت. ۱۷۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۸۳-۱۳۰-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	مولفین محسن شهیدی زنوزی، سجاد حاجی پازم، احمد رضا کشفی بناب، احمد امانی، علی رضائی تاش احمدی.
موضوع	نماز
موضوع	Salat
شناسه افزوده	شهیدی زنوزی، محسن، ۱۳۷۱-
رده بندی کنگره	BP۱۸۶
رده بندی دیویی	۲۹۷/۳۵۳
شماره کاتالوژی ملی	۵۹۲۸۱۹۸

عنوان کتاب:	فرهنگ نماز و کارکردهای ارتباطی آن
تألیف:	ممسن شهیدی (زبورن، سجاد) می. م.، احمد رضا کشفی بناب، احمد امانی، علی رضائی تاش احمدی
ناشر:	پژوهش های دانشگاه
طراح روی جلد:	امین آقایی نومهده
صفحه آرای:	امین آقایی نومهده
چاپ و مصافح:	مدیران
تیراژ:	۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ:	اول/ ۹۸
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۸۳-۱۳۰-۸
قیمت:	۳۰۰۰۰ تومان

مؤسسه علمی و پژوهشی

انتشارات پژوهش های دانشگاه عضو رسمی انجمن ناشران دانشگاهی در شمال غرب کشور

انتشارات پژوهش های دانشگاه
روزنامه و مجله علمی و پژوهشی

آدرس دفتر مرکزی: آذربایجان شرقی، تبریز، آبرسان، مجتمع تجاری بلور، روبروی کلاتری، داخل حیاط (ضلع شرقی)، پلاک ۳۹
تلفن های تماس بخش مدیریت: ۰۹۱۴۶۱۴۳۳۴۶/۰۴۱۳۳۳۶۲۱۱۶ بخش امور فنی: ۰۹۱۴۱۲۸۹۲۵۳/۰۴۱۳۳۳۵۰۳۴۸
دفتر اهر: شهرستان اهر، میدان معلم روبروی دارایی، انتشارات پژوهش های دانشگاه/ دفتر اهر تلفن: ۰۹۳۰۸۱۴۸۴۸۶
www.Unpb.org / Info@unpb.org

طبق قانون حمایت از حقوق ناشران و مولفان هر شخص حقیقی و حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر و مؤلف، نشر یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگیری جدی قانونی خواهد گرفت و مطابق با جرائم قوانین اسلامی برخورد خواهد شد.

فهرست محتوا

۱	پیشگفتار.....
۵	فصل اول (خدا و انسان).....
۶	مقدمه.....
۷	انسان با خدا.....
۱۲	خوف از خدا.....
۱۹	یاد خدا.....
۲۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۲۹	فصل دوم (کارکردهای ارتباطی نماز در رابطه انسان با خود).....
۳۰	آرامش.....

۴۱	خشوع و خضوع
۵۰	بازداری از بدی‌ها
۶۱	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل سوم (کارکردهای ارتباطی نماز در ارتباط انسان با دیگران) ۶۵

۶۶	گفتار اول: کارکردهای ارتباطی نماز در ارتباط انسان با هم‌نوعان
۶۶	اتحاد و یکپارچگی
۷۱	اصلاح جامعه
۸۲	افزایش اعتماد به دیگران
۸۸	عرضه اسلام به دیگران
۹۶	عام‌ظلم به دیگران
۱۰۲	گفتار دوم: کارکردهای ارتباطی نماز در ارتباط انسان با موجودات غیبی
۱۰۲	ارتباط فرد تنگوار با انسان
۱۰۵	دفع شیطان
۱۱۰	ارتباط انسان با برزخ
۱۱۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل چهارم (کارکردهای ارتباطی نماز در ارتباط انسان با طبیعت) ۱۱۷

۱۱۸	توسعه بهداشت و نظافت
۱۲۳	توجه دادن انسان به قیله شناسی
۱۲۶	وقت‌شناسی و زمان‌سنجی
۱۲۸	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل پنجم (انگیزش برای نماز) ۱۳۱

۱۳۲	انگیزه در دیدگاه‌های مختلف
۱۳۴	تاریخچه مطالعه انگیزه
۱۳۷	ماهیت انگیزه‌ها
۱۴۰	شاخص‌های انگیزه
۱۴۳	انگیزه آموختن

۱۴۴	الف) خود توانا پنداری.....
۱۴۵	ب) خودگردانی.....
۱۴۵	ج) تبحر و خیرگی.....
۱۴۶	د) اسناد.....
۱۴۶	د) هدف‌ها.....
۱۴۷	و) نیازهای روانی.....
۱۴۷	ی) عواطف مثبت.....
۱۴۷	نظریه‌های انگیزش در آموزش و پرورش.....
۱۴۸	دیدگاه با نظریه رفتاری.....
۱۴۹	دیدگاه شناختی.....
۱۵۰	دیدگاه انسان‌گرای.....
۱۵۲	نظریه و مدل انگیزی کلر.....
۱۵۶	نماز، نیاز روح.....
۱۵۷	نماز پشوانه انسان.....
۱۵۸	مراحل تربیت دینی.....
۱۵۸	مرحله اول: آماده‌سازی مخاطب.....
۱۵۹	مرحله دوم: عرضه کردن و ارائه پیام.....
۱۵۹	مرحله سوم: هم‌خوانی و ارتباط معنی‌دار پیام.....
۱۵۹	مرحله چهارم: یگانگی یا درونی سازی.....
۱۶۰	مرحله پنجم: کاربرد و تعمیم به موقعیت‌های جدید.....
۱۶۰	نماز کانون برنامه‌های تربیت دینی.....
۱۶۲	آموزش نماز در سیره‌ی معصومان (ع).....
۱۶۳	مراحل و فعالیت‌های آموزش نماز در سیره معصومان (ع).....
۱۶۳	زمینه‌سازی (۳ تا ۵ سالگی).....
۱۶۴	مرحله نهایی (۹ یا ۱۰ سالگی تا سن بلوغ).....
۱۶۴	راهکارهای بهسازی آموزش نماز.....
۱۶۵	شیوه‌های زمینه‌ای.....
۱۶۶	شیوه‌های شناختی.....
۱۶۹	شیوه‌های انگیزشی.....

پیش‌گفتار

یکی از واجبات دین اسلام، نماز است که در روایات از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و اصل کارکرد آن ارتباط با خداوند است. هر یک از انواع ارتباطات دیگر نیز قابل تصور است، بنابراین در مورد کارکردهای ارتباطی نماز ابتدا می‌توان درباره انواع ارتباط‌های متصور بحث کرد یعنی ارتباط انسان با خدا، ارتباط انسان با خود، ارتباط انسان با دیگران و ارتباط انسان با طبیعت. چون نماز یعنی عبادتی که عبد با مولای خود در درون او در ارتباط است و جوهره آن، ارتباط با خدا است، همه کارکردهای ارتباطی به‌نوعی زیرمجموعه‌ی این کارکرد محسوب می‌شوند. و شاید به‌سختی بتوان مرزی بین این کارکرد و سایر کارکردهای ارتباطی نماز قائل شد، این ارتباط دارای کارکردهایی چون انس با خدا، خوف الهی و یاد خدا و عدم غفلت از خدا می‌باشد.

انسان در پرتو نیایش به یک آرامش عمیق و پایدار روحی و روانی می‌رسد و در سایه ارتباط با حضرت دوست می‌تواند مشکلات و سختی‌های امور دنیایی را تحمل کند و بر

فشار روحی ناشی از روابط اجتماعی عصر فناوری فائق آید؛ گراف نخواهد بود اگر بگویم نماز و نیایش بزرگ‌ترین عامل روحی و روانی برای رویارویی با احساس پوچی و یأس است. نماز با ایجاد روحیه زندگی نشاط‌بخشی ویژه خود انسان را از روزمرگی ملال‌آور نجات می‌دهد و با آرامش بخشی شگفت‌انگیز، قدرت نیایشگر را برای مقابله با حوادث دوجندان می‌سازد.^۱

یکی از اصلی‌ترین وجوه ارتباطی نماز که بیشترین وجه ارتباطی نیز دارد، نماز جمعه و جماعت است، در این نمازها وجه ارتباطی برجسته‌تر است، در جماعت انسان از احوال هموعا^۲ یا خبر می‌شود. اگر احیاناً غایب بود جوایای حال او می‌شود، اگر غمگین بود، سعی می‌کند، جای که ممکن است به او یاری رساند. نمازگزار در نماز جمعه از اوضاع جهان اسلام باخبر می‌شود.

اتحاد و یگانگی استواری ایمان، استقامت، اصلاح جامعه، عرضه اسلام به جامعه، آشنایی مسلمانان با یکدیگر و ایجاد فضای خیر و معروف در جامعه و ایجاد رعب در دل دشمنان از دیگر کارکردهای ارتباطی نماز است. دیگران است. اسلام می‌گوید: «من اسلامی را که در آن حقوق اجتماعی محترم نباشد، اساساً قبول ندارم. آن وقت یک نمازگزار وقتی می‌خواهد نماز بخواند اول فکر می‌کند این خانه را که من در آن هستم به‌زور از مردم گرفته‌ام یا نه؟ اگر به‌زور گرفته‌ام، نمازم باطل است. پس اگر من بخواهم نماز بخوانم مجبور است که این خانه را طوری ترتیب بدهد که برایش حلال باشد. پس اگر صاحب اصلی‌اش خریده باشد و یا صاحب اصلی‌اش را راضی نگه دارد.

فرش زیر پایش، همین‌طور لباسی که به تن دارد و حتی اگر حقوقی از فقرا به او تعلق گرفته است، خمس یا زکات آن را باید بدهد و اگر ندهد باز نمازش باطل است.^۳ کارکرد ارتباطی دیگر، مربوط به ارتباط انسان با ملائکه، اجنه و عالم برزخ است.

^۱ محمدی، محسن. از نمازگزاری تا انس با نماز، ص ۴۲.

^۲ مطهری، مرتضی. گفتارهای معنوی، ص ۸۳-۸۴.

انسان قبل از اقامه نماز باید طهارت جسمی داشته باشد مانند وضو گرفتن، همچنین برای ادای این واجب الهی باید روبه‌قبله بود

{قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ^۱}

نگاه‌های انتظار آمیز تو را به‌سوی آسمان (برای تعیین قبله نهائی) می‌بینیم، اکنون تو را به‌سوی قبله‌ای که از آن خشنود باشی، باز می‌گردانیم، روی خود را به‌جانب مسجدالحرام کن، و هر - باش - روی خود را به‌جانب آن بگردانید، و کسانی که کتاب آسمانی به آن‌ها داده‌شده به‌خوبی می‌دانند این فرمان حق است که از ناحیه پروردگارشان صادرشده (و در کتاب‌های خود خوانده‌اند) که سغیر اسلام به‌سوی دو قبله نماز می‌خواند) و خداوند از اعمال آن‌ها (در مخفی دهن آفات) غافل نیست. برای شناخت قبله باید به ستارگان توجه کنیم.

آیه مبارکه قرآن مجید می‌فرماید:

{إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ^۲}

با توجه به بیماری‌های روحی و روانی و آمار جرم‌رزیات در جوامع اسلامی ازجمله کشور جمهوری اسلامی ایران که اکثریت مسلمان هستند، این سؤال رجود دارد که رابطه با خدا چه اثراتی در ایجاد سلامت فردی و اجتماعی افراد جامعه دارد. با گاهی اجمالی به مستندات دینی و علمی به نظر می‌رسد هر چه انسان‌ها رابطه‌شان با خدا محکم‌تر باشد و درواقع نماز را با شرایط آن اقامه کنند، مشکلات جامعه کمتر می‌شود و حتی از بین می‌رود. نماز کارکردهای ارتباطی چهارگانه در رابطه با خدا، رابطه با خود، رابطه با دیگران و در رابطه با طبیعت دارد که ما را به جنبه‌های مختلف ارتباطی تربیتی نماز رهنمون می‌کند که برای تنظیم صحیح روابط اجتماعی از آن بهره بگیریم.

^۱ بقره / ۱۴۴.

^۲ عنکبوت / ۴۵.

با توجه به آن که کارکردهای ارتباطی نماز می‌تواند به روابط انسانی و اجتماعی در جامعه اسلامی یاری رساند، به نظر می‌رسد که بررسی این مسئله به‌ویژه از منظر دانش ارتباطات که کمتر مورد توجه بوده است از اهمیت بالایی برخوردار است. جنبه بنیادی این موضوع می‌تواند برای روشن شدن ابعاد مختلف کارکردی نماز با رویکرد ارتباطی مورد استفاده قرار گیرد، همچنین فلسفه نماز را با رویکردی جدید برای عموم بیان می‌کند. در کتاب‌هایی که در زمینه نماز وجود دارد یا به کارکردهای نماز پرداخته شده و در مورد اهمیت نماز و آثار و پیامدهای آن و همچنین آثار و پیامدهای ترک آن پرداخته‌اند یا حتی احادیث پیرامون نماز است و کتاب‌های ارتباطی هم به موضوعات رسانه‌ها و وسایل ارتباط پرداخته‌اند.